

Maatregelpakket 3

Klimaat- Veenweide

NPLG Transitiefonds

Aanvraag rijksbijdrage voor beslissing tot start realisatie

Provincie Fryslân - Versie 2 april 2024

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Integrale aanpak koplopergebieden Veenweide	5
Algemeen.....	5
Opgaven/probleemanalyse en te bereiken doelen.....	12
Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten	19
Maatregel 1: Vernatting conform Veenweideprogramma	24
Maatregel 2: Aanvullende vernatting tot greppelplasdras	24
Maatregel 3: Functieverandering landbouw naar natuur.....	24
Maatregel 4: Inrichten robuust en klimaatbestendig watersysteem.....	24
Maatregel 5: Optimalisatie weidevogelbiotoop.....	24
Maatregel 6: Integraal gebiedsproces.....	25
Besluitvorming en daarbij betrokken partijen	26
Financiën en risico's	30
Aanpak met planning en mijlpalen.....	32

Inleiding

In Fryslân bevindt zich bijna de helft van de hoeveelheid veen in Nederland. Dat veen oxideert; als veen, als gevolg van een lage grond- en/of oppervlaktewaterstand, blootgesteld wordt aan de lucht, verbrandt het langzaam. Hierdoor klinkt de bodem in en komt het maaiveld steeds lager te liggen. De bodemdaling leidt tot negatieve effecten als schade aan woningen en infrastructuur.

Bovendien gaat veenoxidatie gepaard met CO₂ uitstoot en draagt zo bij aan klimaatopwarming. Eén van de doelstellingen in het NPLG is dat de veenweideprovincies in Nederland gezamenlijk bewerkstelligen dat in 2030 de CO₂-uitstoot met 1 megaton CO₂ equivalenten is verminderd.

In het FPLG geven wij als provincie aan de gebiedsgerichte aanpak te zien als een belangrijke sleutel om de doelstellingen op het gebied van klimaat, natuur, water en sociaaleconomisch uit het programma te kunnen realiseren; integraal en van onderop.

Verder kiezen we in het FPLG nadrukkelijk voor een fasering in ‘nu’, ‘straks’ en ‘later’, hetgeen heel in het kort neerkomt op: transparant zijn over ‘later’ (de periode na 2035), overleggen over ‘straks’ (2026-2035) en ‘nu’ (2024-2025) oppakken waar we het al over eens zijn.

In de eerste twee jaren zal onze focus daarom met name komen te liggen op uitvoering en waar mogelijk intensivering van plannen die we in de afgelopen jaren hebben voorbereid en waar we het in Fryslân met elkaar over eens zijn. In veel gevallen zijn de plannen waarmee we in Fryslân onze doelstellingen willen behalen namelijk al vergaand voorbereid; samen met de Mienskip. Dit laatste is zeker het geval in het Friese veenweidegebied. Hier bevinden zich een aantal gebieden die – zeker binnen onze provincie, maar wellicht ook landelijk – vooroplopen in het van onderop en op integrale wijze werken aan nieuwe perspectieven voor het landelijk gebied.

Dat er juist in het veenweidegebied sprake is van een relatieve concentratie van dit soort ‘koplopergebieden’ berust volgens ons niet op toeval. Al geruime tijd werken wij samen met Wetterskip Fryslân, betrokken gemeenten en diverse partijen aan de ontwikkeling van een gezamenlijke aanpak om veenoxidatie en bodemdaling in het Friese veenweidegebied te beperken en de negatieve effecten van bodemdaling – zoals schade aan funderingen – zo veel mogelijk te voorkomen. Wat het veenweidegebied met name zo interessant maakt is dat in dit gebied vraagstukken bij elkaar komen die gaan over meer dan veenoxidatie en bodemdaling alleen. Vraagstukken als klimaatadaptatie, biodiversiteit, de transitie naar kringlooplandbouw, maar bijvoorbeeld ook de energietransitie wegen juist in het veenweidegebied door haar bijzondere omstandigheden nog zwaarder dan elders. Naast de problemen die er spelen is het ook een gebied met veel kwaliteit en mogelijkheden. Het is een aantrekkelijk woon- en recreatiegebied, mede door het karakteristieke (water)landschap. De landbouw, met name de melkveehouderij, is van oudsher een belangrijke economische én landschappelijke drager. In het gebied liggen waardevolle natuurgebieden met bijzondere waarden gekoppeld aan veen en water. De samenhang van en wisselwerking tussen dit alles geeft het veenweidegebied haar bijzondere kleur en charme.

Reeds bij de totstandkoming van de Veenweidevisie in 2015 zijn we ons proces gestart vanuit de constatering dat de structurele veranderingen die nodig zijn in het veenweidegebied, vragen om een integrale benadering en brede samenwerking tussen partijen in en buiten het gebied. Om die reden zetten we nu al jaren sterk in op een gebiedsbenadering, waar we in gebieden van onderop samen invullen wat in dat gebied kan, wenselijk is en welke ondersteuning daarbij nodig is. Dat doen we vaak op lokaal niveau; samen met boeren, ondernemers, overheden, natuurorganisaties, maar ook met de ‘gewone’ inwoners en huiseigenaren in de gebieden zelf.

Vanuit onze meerjarige en intensieve betrokkenheid bij meerdere processen die lopen in diverse veenweidegebieden zijn wij ervan overtuigd dat vier Friese veenweidegebieden er op dit moment klaar voor zijn om in de komende twee jaren al stappen te gaan zetten die resulteren in de concrete realisatie van meerdere FPLG/NPLG doelen. In de veenweidegebieden Hegewarren, Aldeboarn-De Deelen, Idzegea en Akkrumer Goedland liggen vergevorderde plannen waar veenweidedoelen, maar ook andere doelen op het gebied natuur, water en klimaat zijn ingebed in de specifieke situatie van het gebied.

De belangrijkste vertragende factor richting realisatie van deze plannen is dat het ons ontbreekt aan zowel middelen als uitvoeringscapaciteit om deze plannen en de bijbehorende maatregelen daadwerkelijk uit te kunnen voeren.

Door nu te investeren in de uitvoerbaarheid van deze plannen zal rendement worden behaald in meerdere opzichten:

- 1) In de vier gebieden wordt direct in de eerste programmaperiode al een start gemaakt met concrete realisatie van meerdere FPLG/NPLG doelen (zie verder voor een nadere toelichting);
- 2) Door de integrale aanpak kan de beoogde integrale transitie van het landelijke gebied al op korte termijn in vier specifieke gebieden in volle samenhang – en niet op individuele elementen en kwaliteiten – worden getoetst. Niet alleen wij als regionale partners, maar ook u als rijksoverheid kunt leren waar elementen elkaar versterken en waar ze elkaar mogelijk tegenwerken.
- 3) Ervan uitgaande dat de aanpakken in de gebieden succesvol zijn, dan zullen deze gebiedsprocessen ook als voorbeeld en stimulans gaan gelden voor andere gebieden om met de transitie aan de slag te gaan. Graag willen we dit nog een extra impuls geven door daar waar we op korte termijn al kansen zien te investeren in gebiedsprocessen en zo mogelijk ook ‘no regret’ maatregelen te nemen. Expliciet noemen we de gebieden Groote Veenpolder, (Grouster) Leechlân en Brekkenpolder, waar naar aanleiding van het Veenweideprogramma al gebiedsprocessen lopen en wellicht op korte termijn al concrete stappen gezet kunnen worden. Maar er kunnen van onderop ook nieuwe gebiedsinitiatieven ontstaan. Om te kunnen anticiperen op de kansen die zich in dergelijke gebieden zullen gaan voordoen nemen we hier nu reeds begrotingsposten voor op binnen dit maatregelpakket.

Deze aanvraag richt zich op de jaren 2024 en 2025 en vraagt om de volgende investering:

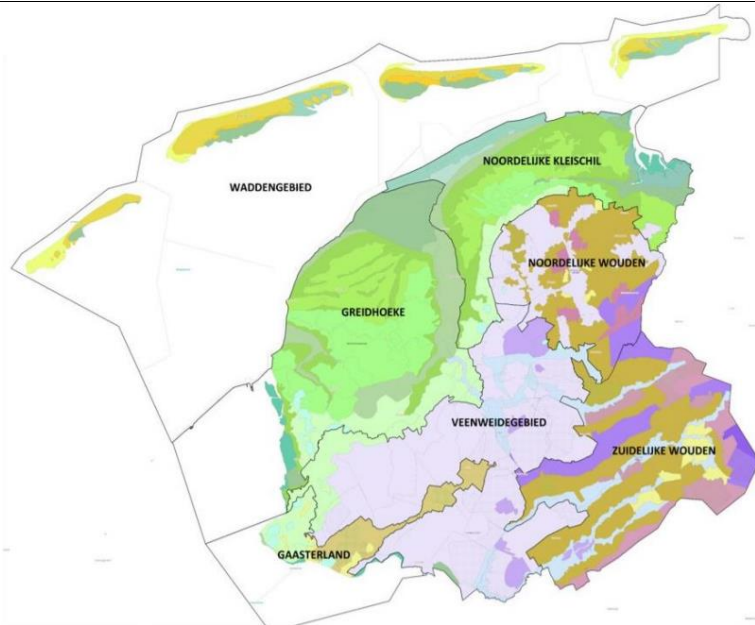
Klimaat - Veenweide	2024	2025	Totaal
Veenweide pakket (4 gebieden)	€ 30.000.000	€ 30.000.000	€ 60.000.000
- maatregel 1 (vernatting cf Veenweideprogramma)	€ 10.500.000	€ 10.500.000	€ 21.000.000
- maatregel 2 (aanvullende vernatting)	€ 2.250.000	€ 2.250.000	€ 4.500.000
- maatregel 3: functieverandering landbouw-natuur	€ 4.000.000	€ 4.000.000	€ 8.000.000
- maatregel 4: aanpassingen watersysteem	€ 1.000.000	€ 1.000.000	€ 2.000.000
- maatregel 5: optimalisatie weidevogelbiotoop	€ 4.750.000	€ 4.750.000	€ 9.000.000
- maatregel 6: integraal gebiedsproces	€ 7.500.000	€ 7.500.000	€ 15.000.000

Totaal vragen wij voor dit pakket **€ 60.000.000** aan uit het Transitiefonds.

NPLG Transitiefonds**Aanvraag rijksbijdrage voor beslissing tot start realisatie****Integrale aanpak koplopergebieden Veenweide**

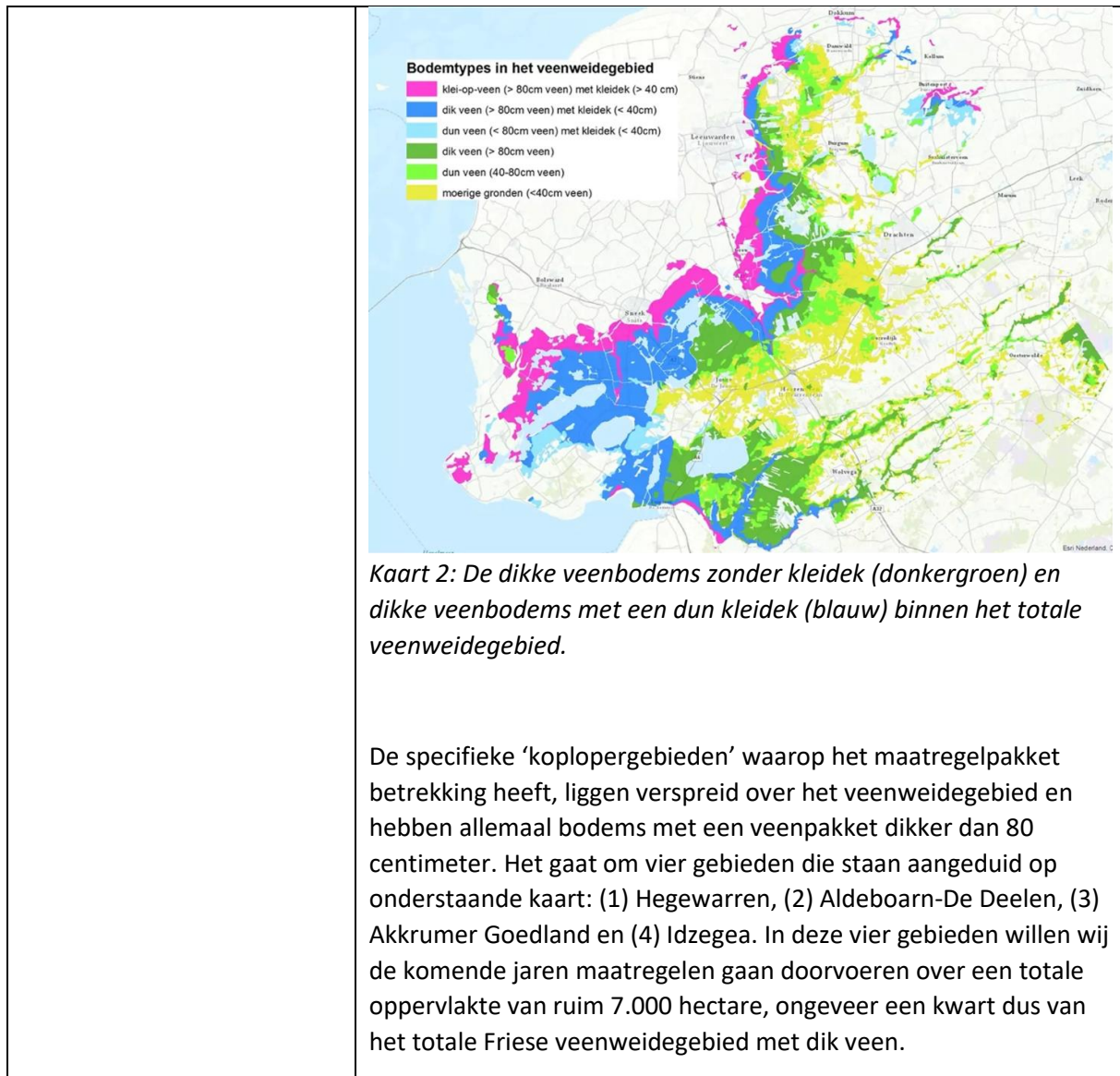
Algemeen

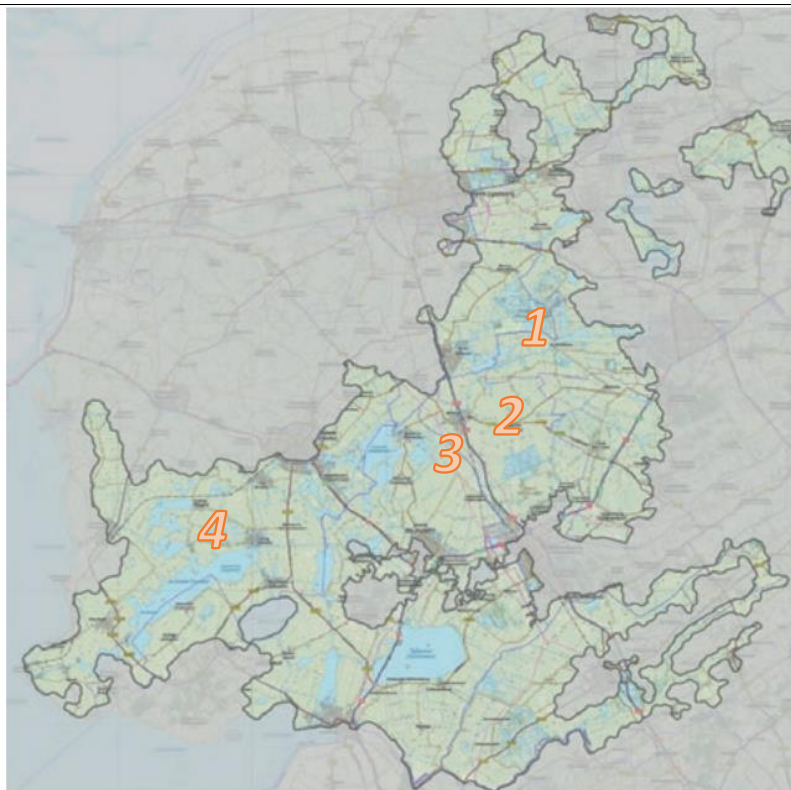
Naam	Integrale aanpak koplopergebieden Veenweide
Hoofdaanvrager	Provincie Fryslân
Deelnemende partijen	<p>Deelnemende partijen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wetterskip Fryslân; • Zeven veenweidegemeenten: De Fryske Marren, Súdwest Fryslân, Weststellingwerf, Opsterland, Smallingerland, Heerenveen en Leeuwarden; • Zeven landbouwpartijen: LTO Noord, Het Friesch Grondbezit, Kollektivenberied Fryslân, Agrarische Jongeren Friesland, Nederlandse Melkveehouders Vakbond, Feriening Biologyske Boeren Fryslân en Federatie Polderbelangen Friesland; • Zes natuur- en milieuorganisaties: Friese Milieufederatie, It Fryske Gea, Staatsbosbeheer Fryslân, Landschapsbeheer Fryslân, Natuurmonumenten Fryslân en Bond van Friese Vogelwachten; • ANWB als vertegenwoordiger van de recreatie; • Lokale gebiedsorganisaties, zoals gebiedscommissies Aldeboarn-De Deelen en Idzegea (i.o.) en gebiedscoöperatie Akkrumer Goedland. <p>Wij verwachten een (aanzienlijk) deel van het totaal aangevraagde budget door te gaan beschikken aan bovengenoemde partijen, inclusief de lokale gebiedsorganisaties. Op dit moment kunnen wij nog niet aangeven welk bedrag wij specifiek aan welke partij willen toedelen. Daarvoor zullen in de integrale gebiedsprocessen eerst nadere samenwerkingsafspraken moeten worden gemaakt tussen betrokken partijen, inclusief de (financiële) verantwoordelijkheid.</p>
Gebied /locaties	<p>Het maatregelpakket heeft betrekking op vier ‘koplopergebieden’ plus enkele nog nader te bepalen gebieden die allemaal gesitueerd zijn in het Friese veenweidegebied. Het veenweidegebied is op onderstaande kaart te herkennen als één van de deelgebieden binnen de gebiedsgerichte aanpak van het FPLG.</p>

Kaart 1: Het veenweidegebied (lila) als één van de zeven deelgebieden in het FPLG.

De bodemopbouw is binnen het veenweidegebied niet overal gelijk. De dikte en ligging van het veenpakket in de bodem varieert. Op sommige plekken ligt er een dik veenpakket aan de oppervlakte, op andere plekken ligt het veen verscholen onder een dikke kleilaag of is het bijvoorbeeld nagenoeg afgegraven. Voor de korte termijn leggen wij onze focus zo veel mogelijk op de gebieden met een veenpakket dikker dan 80 centimeter, wat wordt afgedekt door een kleilaag van maximaal 40 centimeter dikte. De gebieden waarvoor dit opgaat, staan in blauw en donkergroen weergegeven in onderstaande kaart. In totaal beslaan deze gebieden een oppervlakte van circa 28.000 hectare.

Kaart 3: De vier 'koplopergebieden' binnen het veenweidegebied.

Tevens willen we ons inspannen om ook in andere veenweidegebieden de komende jaren al 'no regret' maatregelen te kunnen nemen. Op deze wijze verwachten we – ook buiten de genoemde vier gebieden – te kunnen komen tot een versnellingsimpuls van de gebiedstransitie. Expliciet noemen we de gebieden Groote Veenpolder, (Grouster) Leechlân en Brekkenpolder, waar naar aanleiding van het Veenweideprogramma al gebiedsprocessen lopen en wellicht op korte termijn al concrete stappen gezet kunnen worden. Maar er kunnen van onderop ook nieuwe gebiedsinitiatieven ontstaan. Zo is het in het recente verleden immers ook begonnen met Aldeboarn-De Deelen, Idzegea en Akkrumer Goedland.

Samenvatting

In het Friese veenweidegebied komen meerdere opgaves samen. In de eerste plaats gaat het over de uitstoot van broeikasgassen uit verdrogende veengebieden. Hier, in het lage middendeel van Fryslân bevindt zich bijna de helft van de hoeveelheid veen in Nederland. Maar het gaat over veel meer. De bijzondere omstandigheden van dit deel van Fryslân maken ook vraagstukken op het gebied van o.a. klimaatadaptatie, biodiversiteit en de transitie naar kringlooplandbouw juist hier extra uitdagend. Verder leidt veenoxidatie tot bodemdaling en schade aan funderingen. Bovendien is het veenweidegebied ook een gebied met veel kwaliteit en mogelijkheden.

	<p>Al geruime tijd werkt een groot aantal Friese partijen samen om te komen tot een toekomstbestendige inrichting van het veenweidegebied. De integrale gebiedsaanpak – het liefste van onderop – speelt daarin een prominente rol. Vier Friese veenweidegebieden (Hegewarren, Aldeboarn De Deelen, Idzegea en Akkrumer Goedland) zijn nu al klaar om op korte termijn een integraal pakket aan maatregelen door te voeren. Het pakket omvat de volgende maatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vernatting van de veenbodems; • de inrichting van een robuust en klimaatbestendig watersysteem in de polders; • de optimalisatie van de weidevogelbiotoop in een aantal potentiële weidevogelkerngebieden; en • functieverandering van landbouw naar nieuwe (moeras) natuur op specifieke locaties; • het doorlopend organiseren van een integraal gebiedsproces. <p>De belangrijkste vertragende factor richting realisatie van deze plannen is dat het ons ontbreekt aan voldoende financiële middelen om deze plannen en de bijbehorende maatregelen daadwerkelijk uit te kunnen voeren. We hebben reeds € 100 miljoen beschikbaar. De kosten ramen we echter op € 250 miljoen.</p> <p>Door het resterende gat van 150 miljoen te dekken vanuit het Transitiefonds en nu te investeren in de uitvoerbaarheid van deze plannen zal rendement worden behaald in meerdere opzichten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) In de vier gebieden wordt direct in de eerste programmaperiode al een start gemaakt met concrete realisatie van meerdere FPLG/NPLG doelen. De uitvoering van het maatregelpakket zal voor 6-8 procent bijdragen aan het reductiedoel uit het Klimaatakkoord voor broeikasgasuitstoot uit veenweidegebieden. Ten gevolge van extensivering van de landbouw zal ook worden bijgedragen aan reductiedoelen op het gebied van stikstofemissies, methaanuitstoot uit vee en verontreiniging van het oppervlaktewater. Andere doelen waaraan het maatregelpakket zal bijdragen zijn: herstel weidevogels (VHR), tegengaan verdroging N2000 gebieden en uitbreiding van de groenblauwe dooradering. 2) Door de integrale aanpak kan de beoogde transitie van het landelijke gebied al op korte termijn in vier specifieke gebieden in volle samenhang – en niet op individuele elementen en kwaliteiten – worden getoetst. Niet alleen wij als regionale partners, maar ook u als rijksoverheid kunt leren waar elementen elkaar versterken en waar ze elkaar mogelijk tegenwerken. 3) De ervaringen en resultaten van de processen, pilots en experimenten in de enkele reeds gestarte gebiedsprocessen én de ontwikkelde kennis kunnen als vliegwiel dienen om de
--	--

	<p>transitie elders op gang te brengen. In een aantal Friese veenweidegebieden verwachten wij zelfs dat dit al op zeer korte termijn het geval kan zijn. Vanuit dat oogpunt willen we alvast middelen reserveren om daar waar zich kansen net even dat extra duwtje in de rug te kunnen geven.</p> <p>Alle maatregelen van het maatregelenpakket zijn nu in beeld als nodig, haalbaar en hebben draagvlak. Dat constateren we op basis van vastgesteld beleid en startdocumenten, de samenwerkingen in de gebieden en op basis van het Friese gebiedsplan.</p>
<p>Kosten en dekking</p>	<p>Totale kosten: 240 miljoen</p> <p><u>90 miljoen</u>: vernatting conform Veenweideprogramma <u>15 miljoen</u>: Aanvullende vernatting tot greppelplasdras <u>50 miljoen</u>: Functieverandering landbouw naar natuur <u>10 miljoen</u>: Inrichting robuust en klimaatbestendig watersysteem <u>35 miljoen</u>: Optimalisatie weidevogelbiotoop <u>20 miljoen</u>: Integraal gebiedsproces <u>20 miljoen</u>: Geografische uitbreiding maatregelpakket naar andere veenweidegebieden</p> <p>Dekkingsvoorstel <u>140 miljoen</u>: Transitiefonds Landelijk Gebied</p> <p><u>100 miljoen</u>: Beschikbaar Provincie Fryslân opgebouwd uit: <u>25 miljoen</u>: Provincie Fryslân (budget veenweide en pachttopbrengsten Hegewarren) <u>15 miljoen</u>: Wetterskip Fryslân (budget veenweide en realisatiebudget boezemwater) <u>0,5 miljoen</u>: Friese veenweidegemeenten (budget veenweide) <u>22 miljoen</u>: Rijksbijdrage Impulsgelden Veenweide voor Aldeboarn De Deelen en Hegewarren <u>22 miljoen</u>: Bijdrage vanuit Versnellingsagenda 2022-2023 voor Aldeboarn De Deelen <u>5 miljoen</u>: Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (bijdrage voor Aldeboarn De Deelen) <u>3 miljoen</u>: Gebiedsgerichte aanpak stikstof (bijdrage voor natuurrealisatie in de Hegewarren) <u>3 miljoen</u>: Klimaatvelop 2019 (bijdrage voor Aldeboarn De Deelen) <u>2 miljoen</u>: Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw Noord-Nederland (programmaonderdeel Veenweide) <u>2 miljoen</u>: GLB-subsidies voor waterinfiltratieprojecten in ADD en Akkrumer Goedland <u>0,5 miljoen</u>: Erfgoeddeal (ministerie OCW) voor herstel greppelland in ADD</p> <p>Tegenover een totale kostenraming van € 240 miljoen staat op dit moment dus een beschikbaar dekkingsbudget van € 100 miljoen. Zo lang het ons ontbreekt aan voldoende financiële middelen zijn wij niet in staat om de beoogde plannen en de bijbehorende</p>

	maatregelen daadwerkelijk uit te voeren. Dit geldt zowel op het niveau van het hele veenweide maatregelpakket, als op het niveau van alle specifiek genoemde deelgebieden, als op het niveau van alle specifiek genoemde maatregelen en bijbehorende instrumenten. In geen geval zal er derhalve sprake zijn van een dubbeling in de beoogde financiering.
Bijlagen <i>Geef aan welke bijlagen, als gewenst, zijn bijgevoegd. Bijvoorbeeld overzichtskaarten of een Plan van aanpak.</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Veenweideprogramma 21-30 2. Samenwerkingsdocument Veenweideprogramma 3. Gebiedsplan Hegewarren 4. Gebiedsofferte Aanvalsplan Grutto Aldeboarn De Deelen 5. Startdocument Integraal Gebiedsprocedes Idzegea 6. Pilotomschrijving NL2120 Akkrumer Goedland

Opgaven/probleemanalyse en te bereiken doelen

<p>Analyse provinciale/ gebiedsopgaven NPLG</p>	<p>In Fryslân bevindt zich bijna de helft van de hoeveelheid veen in Nederland. Dat veen oxideert; als veen, als gevolg van een lage grond- en/of oppervlaktewaterstand, blootgesteld wordt aan de lucht, verbrandt het langzaam. Hierdoor klinkt de bodem in en komt het maaiveld steeds lager te liggen.</p> <p>De effecten van de bodemdaling uiteten zich onder andere in funderingsschade. Dat is een bedreiging voor goed en veilig wonen voor de inwoners van de Friese veenweidegebieden. De omvang, de complexiteit van oorzaken en oplossingen, de schaalgrootte en de maatschappelijke kosten zijn te groot voor regionale en lokale overheden. De impact van de funderingsproblemen neemt daarnaast toe met de tijd met meer leed voor woningeigenaren en hogere kosten tot gevolg. Het verhogen van waterpeilen lost het niet op. Snel beginnen met het aanpakken van de funderingsproblematiek is daarom noodzakelijk en kan nog hogere maatschappelijke kosten beperken.</p> <p>Veenoxidatie gaat niet alleen gepaard met bodemdaling, maar ook met CO₂ uitstoot en draagt zo bij aan klimaatopwarming. Eén van de doelstellingen in het NPLG is dat de veenweideprovincies in Nederland gezamenlijk bewerkstelligen dat in 2030 de CO₂-uitstoot met 1 megaton CO₂ equivalenten is verminderd.</p> <p>In het FPLG geven wij als provincie aan de gebiedsgerichte aanpak te zien als een belangrijke sleutel om de doelstellingen op het gebied van klimaat, natuur, water en sociaaleconomisch uit het programma te kunnen realiseren; integraal en van onderop.</p> <p>Verder kiezen we in het FPLG nadrukkelijk voor een fasering in ‘nu’, ‘straks’ en ‘later’, hetgeen heel in het kort neerkomt op: transparant zijn over ‘later’ (de periode na 2035), overleggen over ‘straks’ (2026-2035) en ‘nu’ (2024-2025) oppakken waar we het al over eens zijn.</p> <p>In de eerste twee jaren zal onze focus daarom met name komen te liggen op uitvoering en waar mogelijk intensivering van plannen die we in de afgelopen jaren hebben voorbereid en waar we het in Fryslân met elkaar over eens zijn. In veel gevallen zijn de plannen waarmee we in Fryslân onze doelstellingen willen behalen namelijk al vergaand voorbereid; samen met de Mienskip. Dit laatste is zeker het geval in het Friese veenweidegebied. Hier bevinden zich een aantal gebieden die – zeker binnen onze provincie, maar wellicht ook landelijk – vooroplopen in het van onderop en op integrale wijze werken aan nieuwe perspectieven voor het landelijk gebied.</p> <p>Dat er juist in het veenweidegebied sprake is van een relatieve concentratie van dit soort ‘koplopergebieden’ berust volgens ons niet op toeval. Al geruime tijd werken wij samen met Wetterskip Fryslân, betrokken gemeenten en diverse partijen aan de ontwikkeling van een gezamenlijke aanpak om veenoxidatie en bodemdaling in het Friese veenweidegebied te beperken. Wat het veenweidegebied met name zo interessant maakt is dat in dit gebied vraagstukken bij elkaar komen die gaan over meer dan veenoxidatie en</p>
--	--

	<p>bodemdaling alleen. Vraagstukken als klimaatadaptatie, biodiversiteit, de transitie naar kringlooplandbouw, maar bijvoorbeeld ook de energietransitie wegen juist in het veenweidegebied door haar bijzondere omstandigheden nog zwaarder dan elders. Naast de problemen die er spelen is het ook een gebied met veel kwaliteit en mogelijkheden. Het is een aantrekkelijk woon- en recreatiegebied, mede door het karakteristieke (water)landschap. De landbouw, met name de melkveehouderij, is van oudsher een belangrijke economische én landschappelijke drager. In het gebied liggen waardevolle natuurgebieden met bijzondere waarden gekoppeld aan veen en water. De samenhang van en wisselwerking tussen dit alles geeft het veenweidegebied haar bijzondere kleur en charme.</p> <p>Reeds bij de totstandkoming van de Veenweidevisie in 2015 zijn we ons proces gestart vanuit de constatering dat de structurele veranderingen die nodig zijn in het veenweidegebied, vragen om een integrale benadering en brede samenwerking tussen partijen in en buiten het gebied. Om die reden zetten we nu al jaren sterk in op een gebiedsbenadering, waar we in gebieden van onderop samen invullen wat in dat gebied kan, wenselijk is en welke ondersteuning daarbij nodig is. Dat doen we vaak op lokaal niveau; samen met boeren, ondernemers, overheden, natuurorganisaties, maar ook met de ‘gewone’ inwoners en huiseigenaren in de gebieden zelf.</p> <p>Vanuit onze meerjarige en intensieve betrokkenheid bij meerdere processen die lopen in diverse veenweidegebieden zijn wij ervan overtuigd dat vier Friese veenweidegebieden er op dit moment klaar voor zijn om in de komende twee jaren al stappen te gaan zetten die resulteren in de concrete realisatie van meerdere FPLG/NPLG doelen. In de veenweidegebieden Hegewarren, Aldeboarn-De Deelen, Idzegea en Akkrumer Goedland liggen vergevorderde plannen waar veenweidedoelen, maar ook andere doelen op het gebied natuur, water en klimaat zijn ingebed in de specifieke situatie van het gebied.</p> <p>De belangrijkste vertragende factor richting realisatie van deze plannen is dat het ons ontbreekt aan zowel middelen als uitvoeringscapaciteit om deze plannen en de bijbehorende maatregelen daadwerkelijk uit te kunnen voeren.</p> <p>Door nu te investeren in de uitvoerbaarheid van deze plannen zal rendement worden behaald in meerdere opzichten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) In de vier gebieden wordt direct in de eerste programmaperiode al een start gemaakt met concrete realisatie van meerdere FPLG/NPLG doelen (zie verder voor een nadere toelichting); 2) Door de integrale aanpak kan de beoogde integrale transitie van het landelijke gebied al op korte termijn in vier specifieke gebieden in volle samenhang – en niet op individuele elementen en kwaliteiten – worden getoetst. Niet alleen wij als regionale partners, maar ook u als rijksoverheid kunt leren waar elementen elkaar versterken en waar ze elkaar mogelijk tegenwerken. 3) Ervan uitgaande dat de aanpakken in de gebieden succesvol zijn, dan zullen deze gebiedsprocessen ook als voorbeeld en stimulans gaan gelden voor andere gebieden om met de transitie aan de slag te gaan. Graag willen we
--	---

	<p>dit nog een extra impuls geven door daar waar we op korte termijn al kansen zien te investeren in gebiedsprocessen en zo mogelijk ook ‘no regret’ maatregelen te nemen. Expliciet noemen we de gebieden Grootte Veenpolder, (Grouster) Leechlân en Brekkenpolder, waar naar aanleiding van het Veenweideprogramma al gebiedsprocessen lopen en wellicht op korte termijn al concrete stappen gezet kunnen worden. Maar er kunnen van onderop ook nieuwe gebiedsinitiatieven ontstaan. Om te kunnen anticiperen op de kansen die zich in dergelijke gebieden zullen gaan voordoen nemen we hier nu reeds begrotingsposten voor op binnen dit maatregelpakket.</p>										
<p>Doelbereik NPLG</p>	<p>Broeikasgassen veenweiden</p> <p>In Fryslân bevindt zich bijna de helft van de hoeveelheid veen in Nederland. Dat veen oxideert. Als veen, als gevolg van een lage grond- en/of oppervlaktewaterstand, blootgesteld wordt aan de lucht, verbrandt het langzaam. Hierdoor klinkt de bodem in en komt het maaiveld steeds lager te liggen. Veenoxidatie gaat gepaard met CO₂ uitstoot en draagt zo bij aan klimaatopwarming.</p> <p>De drie voorgenomen maatregelen omtrent vernatting uit het maatregelpakket dragen als volgt bij aan de vermindering van de CO₂-uitstoot:</p> <table border="1" data-bbox="608 1010 1410 1444"> <thead> <tr> <th></th> <th>Reductie CO₂ uitstoot (ton CO₂eq/jaar)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Maatregel 1: vernatting conform Veenweideprogramma (totaal 6.653 hectare)</td> <td>52.319</td> </tr> <tr> <td>Maatregel 2: Aanvullende vernatting tot greppelplasdras (totaal 1.070 hectare)</td> <td>5.350</td> </tr> <tr> <td>Maatregel 3: Functieverandering landbouw naar (moeras)natuur (totaal 388 hectare)</td> <td>4.431</td> </tr> <tr> <td>TOTAAL</td> <td>62.100</td> </tr> </tbody> </table> <p>Voor de veenweideprovincies is de doelstelling dat in 2030 de CO₂-uitstoot met 1 megaton CO₂ equivalenten is verminderd. Door toepassing van het maatregelpakket in de vier koplopergebieden zal een bijdrage van 6,2 procent aan het nationale doelbereik broeikasgassen veenweiden worden geleverd. Met de beoogde uitbreiding naar andere gebieden kan dit percentage naar verwachting nog worden verhoogd naar 7-8 procent. Voor het monitoren van de vermindering van de broeikasgasuitstoot uit veenweide wordt gebruik gemaakt van het registratiesysteem SOMERS dat voor de gezamenlijke veenweideprovincies is ontwikkeld om de vermindering van broeikasgasuitstoot uit veenweidegebieden te monitoren en te registreren.</p>		Reductie CO ₂ uitstoot (ton CO ₂ eq/jaar)	Maatregel 1: vernatting conform Veenweideprogramma (totaal 6.653 hectare)	52.319	Maatregel 2: Aanvullende vernatting tot greppelplasdras (totaal 1.070 hectare)	5.350	Maatregel 3: Functieverandering landbouw naar (moeras)natuur (totaal 388 hectare)	4.431	TOTAAL	62.100
	Reductie CO ₂ uitstoot (ton CO ₂ eq/jaar)										
Maatregel 1: vernatting conform Veenweideprogramma (totaal 6.653 hectare)	52.319										
Maatregel 2: Aanvullende vernatting tot greppelplasdras (totaal 1.070 hectare)	5.350										
Maatregel 3: Functieverandering landbouw naar (moeras)natuur (totaal 388 hectare)	4.431										
TOTAAL	62.100										

	<p>Broeikasgassen veehouderij</p> <p>De peilverhogingen in de veenweidegebieden zullen naar verwachting resulteren in lagere ruwvoeropbrengsten bij de betrokken melkveehouderijen. Consequentie hier weer van is dat bedrijven zullen gaan extensiveren, hetgeen direct een reductie van de methaanemissie uit vee met zich mee gaat nemen.</p> <p>In welke mate het maatregelpakket gaat bijdragen aan de doelstelling voor reductie broeikasgassen veehouderij valt nu nog niet te zeggen. Dit is voornamelijk afhankelijk van de met de peilverhoging gepaard gaande extensivering. De mate van extensivering wordt gemonitord door de ontwikkeling in veebezetting in de betreffende gebieden te volgen. Uit de afname van veebezetting is de afname in uitstoot van broeikasgassen af te leiden.</p> <p>Stikstof</p> <p>Binnen het veenweidegebied liggen drie Natura 2000 gebieden met (moeras)natuur die als stikstofgevoelig is aangemerkt: De Alde Feanen, Oudegaasterbrekken en Rottige Meenthe. Hegewarren ligt tegen De Alde Feanen aan en ook Aldeboarn De Deelen ligt op korte afstand van dit natuurgebied. Idzegea ligt op korte afstand van de Oudegaasterbrekken.</p> <p>Het maatregelpakket zal naar verwachting een significante bijdrage leveren aan de reductiedoelstelling stikstof. Hier treedt namelijk hetzelfde mechanisme op als omschreven bij de doelstelling ‘broeikasgassen veehouderij’: peilverhogingen die leiden tot extensivering bij melkveebedrijven. Deze extensivering zal direct resulteren in een reductie van de stikstofemissie van de betreffende bedrijven.</p> <p>Daar komt bij dat ten gevolge van de peilverhogingen en extensivering er op gebiedsniveau en ook op bedrijfsniveau aanpassingen moeten worden gedaan. Dit biedt kansen voor het ‘meekoppelen’ van aanvullende maatregelen, zoals meer beweiding en stalaanpassingen. Aangezien hier op landelijk niveau generieke instrumenten voor zijn/worden ontwikkeld, is hiervoor in het maatregelpakket geen specifieke begrotingspost opgenomen.</p> <p>Al met al geldt – net als bij de methaanuitstoot uit vee – dat we nu nog niet kunnen kwantificeren in welke mate het maatregelpakket gaat bijdragen aan de doelstelling voor stikstofreductie en verbetering van de omstandigheden voor de stikstofgevoelige natuur. Dit is voornamelijk afhankelijk van de met de peilverhoging gepaard gaande extensivering. De mate van extensivering wordt gemonitord door de ontwikkeling in veebezetting in de betreffende gebieden te volgen. Uit de afname van veebezetting is de afname in uitstoot van broeikasgassen af te leiden.</p>
--	--

	<p>Hydrologische condities Natura 2000</p> <p>De gebieden Hegewarren en Aldeboarn De Deelen hebben een hydrologische relatie met het verdrogingsgevoelige Natura 2000 gebied De Alde Feanen. Een probleem dat hier speelt is dat het kwelwater de wortelzone van habitattypen als veenmosrietland, vochtige heiden en blauwgrasland niet goed meer kan bereiken. Vaak wordt nu oppervlaktewater aangevoerd om de tekorten in de zomer aan te vullen. Dit leidt weer tot ongewenste aanvoer van nutriënten en verontreinigingen.</p> <p>De peilverhogingen in beide gebieden zullen naar verwachting positief bijdragen aan de hydrologische condities van De Alde Feanen. Voor monitoring op de Natura2000 doelen voor de Alde Feanen wordt aangesloten op het initiatief 'VHR Compleet' waarbij de ambitie is om als gezamenlijke provincies te komen tot een robuuster monitoring-, informatie- en rapportagesysteem voor de gezamenlijke Vogel- en Habitatrictlijn doelen.</p> <p>Natuurherstel Vogel- en Habitatrictlijn</p> <p>Voor het behalen van de VHR –opgave; bereiken en behouden gunstige staat van instandhouding, ontwikkelen areaal en goede condities areaal (30% natuurherstel in 2030) is het van groot belang dat zowel binnen als buiten de Natura 2000/NNN gebieden wordt ingezet op het behouden, verbeteren en vergroten van de broedbiotoop van verschillende weidevogelsoorten zoals de Grutto (A156), Tureluur (A162), Scholekster (A130), Kievit (A142), Wulp (A160) en Kluut (A132). De broedpopulatie vormt immers de aanwas voor de (niet) broedvogelpopulatie binnen N2000/NNN. Vanuit het landelijke Aanvalsplan Grutto en het provinciale weidevogelbeleid is het doel om in 2027 in Fryslân circa 18 robuuste weidevogelkerngebieden te hebben gerealiseerd.</p> <p>Onderdeel van dit maatregelpakket is de ontwikkeling van twee weidevogelkerngebieden als onderdeel van de integrale gebiedsaanpak. Dit zal gebeuren in de 'koplopergebieden' Aldeboarn De Deelen en Idzegea.</p> <p>Voor de monitoring op verbetering van de leefgebieden van weidevogels in deze gebieden wordt op het initiatief 'VHR Compleet' waarbij de ambitie is om als gezamenlijke provincies te komen tot een robuuster monitoring-, informatie- en rapportagesysteem voor de gezamenlijke Vogel- en Habitatrictlijn doelen.</p> <p>Klimaatadaptatie, waterkwaliteit en groenblauwe dooradering</p> <p>Als onderdeel van het maatregelpakket zal geïnvesteerd worden in verduurzaming van het watersysteem (maatregel 3). Als onderdeel van deze maatregel zal binnen de polders extra ruimte worden gecreëerd voor waterberging en buffering. Bij de dimensionering hiervan zal worden geanticipeerd op het veranderende klimaat. Bij de inrichtingskeuzes zal worden voorgesorteerd op waterkwaliteitsbevorderende maatregelen, zoals natuurvriendelijke slootranden. Op deze manier zal tegelijkertijd ook een bijdrage worden geleverd aan de oppervlaktevergroting van de groenblauwe dooradering in het landelijk gebied.</p>
--	---

	<p>Daarnaast verwachten we – net als bij de doelstellingen voor reductie methaan uit vee en stikstof – ook hier weer dat de peilverhogingsmaatregelen via de resulterende extensivering zullen leiden tot verminderde emissies naar het slootwater en dat deze maatregelen op die manier indirect ook ten goede zullen komen aan de waterkwaliteit. De monitoring van de waterkwaliteit wordt uitgevoerd via de bestaande monitoringsplannen van Wetterskip Fryslân die zijn ingericht voor het monitoren op KRW doelen. Naast de monitoring van doelen zal ook worden gemonitord op inspanningen.</p> <p>Overigens zullen in 2024 – dus parallel aan de uitvoering van het maatregelpakket – in de gebieden Hegewarren en Akkrumer Goedland langjarige pilots starten met ‘nature-based solutions’. Deze pilots vinden plaats als onderdeel van het nationale kennis- en innovatieprogramma NL2120. Doel van NL2120 is om klimaateffecten op te vangen, biodiversiteit te herstellen en tegelijkertijd het productievermogen in Nederland te behouden en brede welvaart te versterken. Zie ook: https://www.nationaalgroeifonds.nl/projecten-ronde-2/nl2120-het-groene-verdienvermogen.</p>
<p>Eventuele wijzigingen ten opzichte van gebiedsprogramma</p>	<p>Dit maatregelpakket betreft een nadere invulling en concretisering van het FPLG. In het gebiedsprogramma FPLG staat in algemene bewoordingen het belang van een integrale gebiedsaanpak omschreven en het streven om in de periode 2024-2025 een aantal lopende gebiedsprocessen een flinke stap verder te brengen. In dit maatregelpakket leggen we de focus op vier concrete veenweidegebieden en een spin-off in andere veenweidegebieden.</p>
<p>Meekoppelkansen</p>	<p><u>Gebouwen en infrastructuur</u></p> <p>Een groot probleem in de veenweidegebieden is het verzakken van gebouwen, wegen en leidingen ten gevolge van de bodemdaling door veenoxidatie. Houten funderingen rotten doordat er zuurstof bij komt. Omdat de maaiveld daling niet gelijkmatig gaat, kunnen ook gebouwen die op staal zijn gefundeerd ongelijkmatig verzakken en scheuren. Dit geldt ook voor wegen en leidingen. Omdat het veen in de bovengrond als gevolg van oxidatie verdwijnt, komen kabels en leidingen dicht bij het maaiveld te liggen. Onze inzet op het verhogen van peilen in het veen is tevens gericht op het mitigeren van deze schadelijke effecten op gebouwen en infrastructuur. Voor woningeigenaren in het veenweidegebied zijn op korte termijn maatregelen nodig om funderingsschade te herstellen en verdere gevolgschade aan woningen te voorkomen.</p> <p><u>Duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw</u></p> <p>Het veenweidegebied is voor een groot deel landbouwgebied en dat blijft in onze ogen ook zo. Maar de natuurlijke omstandigheden in het gebied veranderen door de veenafbraak en de klimaatverandering en zijn steeds meer van invloed op de productieomstandigheden voor de landbouw. Met een duurzame productie kan de landbouw zich hieraan aanpassen en vitaal blijven. Het is de uitdaging om de landbouw in het veenweidegebied een voorsprong te geven door gezamenlijk een rendabele, eersteklas landbouw te ontwikkelen die past bij andere productieomstandigheden. Het is een belangrijke ambitie van de</p>

	<p>samenwerkende partijen binnen het Veenweideprogramma om met elkaar randvoorwaarden te scheppen die de boeren in staat stellen om deze aanpassing te maken.</p> <p><u>Landschap, cultuurhistorie en archeologie</u></p> <p>Landschap, cultuurhistorie en archeologie vertellen het verhaal van de ontginningsgeschiedenis van het veenweidegebied. Ze geven het gebied een herkenbaar profiel en identiteit. Vooral de openheid en verkavelingsstructuur zijn karakteristiek. Het fraaie landschap en de prachtige natuur van het veenweidegebied zijn trekkers voor de gastvrijheidseconomie. Diverse factoren, waaronder bodemdaling, hebben invloed op het landschap. Bovendien komen archeologische waarden op een gegeven moment aan de oppervlakte en dreigen daarmee verloren te gaan. Landschappelijke en cultuurhistorische kenmerken bieden goede aangrijpingspunten voor integraal ontwerpen en het versterken van de samenhang tussen oplossingen. Het vroegtijdig betrekken ervan in gebiedsprocessen kan ontwikkelingen versnellen en de ruimtelijke kwaliteit versterken. De Toolkit landschap is speciaal voor het veenweidegebied gemaakt om bij de ontwikkelingen in het gebied handvatten te bieden om de ruimtelijke kwaliteit te behouden en versterken.</p> <p><u>Brede welvaart op het platteland</u></p> <p>Eén van de rode draden in dit programma is onze wens zo integraal mogelijk te werken. Het is op het niveau van een gebied met één of meerdere dorpen dat – bijna als vanzelf – de verbindingen ontstaan tussen de nationale transitieopgaves in het landelijke gebied en lokale thema's zoals: behoud en versterking van de vitaliteit en leefbaarheid van het platteland, bevordering van recreatie, woningbouw, of lokale energieopwekking. Het valt ons op dat juist op het snijvlak de energie van onderop ontstaat om een gebiedsinitiatief te starten en het heft in handen te nemen om te werken aan een nieuw duurzaam toekomstperspectief.</p>
--	---

Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten

Maatregelen en instrumenten	Maatregel 1: Vernatting conform Veenweideprogramma														
	<p>Via maatwerk brengen we de grondwaterstand in de gebieden omhoog naar gemiddeld 40 cm onder maaiveld. Deze grondwaterstand is een streefpeil. In de praktijk passen we de peilen gedurende het jaar flexibel aan. In droge tijden voorkomen we dat de grondwaterstand te ver wegzakt en in natte perioden voorkomen we dat de grondwaterstand te hoog wordt. We hanteren daarbij het principe ‘Hoger als het kan, lager als het moet’ (HAKLAM).</p>														
	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Hectares maatregel 1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Aldeboarn De Deelen</td> <td>3798</td> </tr> <tr> <td>Idzegea</td> <td>2224</td> </tr> <tr> <td>Hegewarren</td> <td>363</td> </tr> <tr> <td>Akkrumer Goedland</td> <td>266</td> </tr> <tr> <td><i>Subtotaal koplopergebieden</i></td> <td><i>6651</i></td> </tr> <tr> <td>Andere veenweidegebieden</td> <td>circa 1000</td> </tr> </tbody> </table>		Hectares maatregel 1	Aldeboarn De Deelen	3798	Idzegea	2224	Hegewarren	363	Akkrumer Goedland	266	<i>Subtotaal koplopergebieden</i>	<i>6651</i>	Andere veenweidegebieden	circa 1000
	Hectares maatregel 1														
Aldeboarn De Deelen	3798														
Idzegea	2224														
Hegewarren	363														
Akkrumer Goedland	266														
<i>Subtotaal koplopergebieden</i>	<i>6651</i>														
Andere veenweidegebieden	circa 1000														
	<p>Instrumenten:</p> <p>A. Peilbesluit met flankerend beleid</p> <p>De hoogte van peilen is juridisch geregeld via de Waterwet. Het waterschap is het bevoegde gezag om de hoogte vast te stellen in een ‘peilbesluit’. Verhoging van peilen kan leiden tot nadelige (inkomens)effecten voor individuele agrarische ondernemers. Een verhoging van de peilen zal in veel gevallen op bedrijfsniveau leiden tot vermindering van opbrengst en verlies aan vermogenswaarde, terwijl aan de kostenkant de lasten min of meer gelijk blijven. Een directe omschakeling naar andere verdienmodellen die dit verlies compenseren, zal niet of maar gedeeltelijk mogelijk zijn. Vanuit het veenweideprogramma wordt momenteel de laatste hand gelegd aan de Compensatiesystematiek Veenweiden (CSV). Met deze systematiek kan worden toegepast om het vermogens- en inkomensverlies als gevolg van peilverhoging te compenseren. Deze compensatie heeft echter een tijdelijk karakter en omschakeling naar andere c.q. aanvullende verdienmodellen zal op termijn nodig zijn. Vanuit het veenweideprogramma Fryslân wordt hiervoor via de programmalijn “it Nije Buorkjen” samen met de sector gewerkt aan het ontwikkelen van aanvullende verdienmodellen. Dit alles gericht op het beperken van de sociaal-economische impact van de uit te voeren maatregelen.</p> <p>B. Toepassing waterinfiltratiesystemen</p> <p>Een peilbesluit (zie boven) houdt in dat het waterschap gaat sturen op realisatie van dit peil in de sloten e.a. waterlichamen in een polder. Deze peilen interacteren met de grondwaterstanden op de landbouwpercelen, maar dit gebeurt niet één op één. Waterinfiltratiesystemen zijn een technische maatregel om op perceelsniveau en zelfs binnen percelen te kunnen sturen op de grondwaterstand. In een deel van de gebieden Aldeboarn De</p>														

Deelen, Idzegea en het Akkrumer Goedland willen we met nieuw elan gaan werken met het aloude systeem van greppelinfiltratie. Daarnaast zal in het Akkrumer Goedland ook worden gewerkt met het hypermoderne systeem van (pompgestuurde) onderwaterdrainage. Voor dit laatste is onlangs subsidie toegekend vanuit het GLB.

Maatregel 2: Aanvullende vernatting tot greppelplastras

Maatregel 2 betreft een aanvullende maatregel ten opzichte van maatregel 1. Op een aantal specifieke locaties in de koplopergebieden Aldeboarn De Deelen, Idzegea en Akkrumer Goedland liggen er kansen en is er draagvlak om nog een stap verder te gaan met de peilverhoging tot gemiddeld 25 cm onder maaiveld. In het veld komt dit er op neer dat er voortdurend water in de greppels staat.

	Hectares maatregel 2
Aldeboarn De Deelen	770
Idzegea	200
Akkrumer Goedland	100
<i>Subtotaal</i>	<i>1020</i>

Instrumenten:

A. *Kwalitatieve verplichting en afwaardering*

De betreffende percelen behouden hun landbouwfunctie, waarbij er een kwalitatieve verplichting op komt te rusten. In deze kwalitatieve verplichting worden afspraken vastgelegd over wat de eigenaar/gebruiker moet doen en/of laten om de percelen met hun veenbodems duurzaam te behouden. Door de kwalitatieve verplichting is er sprake van een aanzienlijke waardevermindering. Daarom zal de kwalitatieve verplichting gepaard gaan met een vrijwillige afwaardering. De afwaarderingssystematiek wordt toegepast in combinatie met de Compensatiesystematiek Veenweiden (CSV) voor de peilverhoging conform het Veenweideprogramma.

Maatregel 3: Functieverandering landbouw naar natuur

Ook maatregel 3 betreft een aanvullende maatregel ten opzichte van maatregel 1. De maatregel begint met het loslaten van de landbouwkundige functie en deze te veranderen naar natuur. De functieverandering gaat vervolgens gepaard met een peilverhoging naar 10 cm onder maaiveld (of nog natter). Op deze wijze wordt een situatie gecreëerd voor ontwikkeling van nieuwe moerasnatuur. Maatregel 3 zal vooral worden toegepast in de Hegewarren en in mindere mate in het Akkrumer Goedland.

	Hectares maatregel 3
Hegewarren	363
Akkrumer Goedland	25
<i>Subtotaal</i>	<i>388</i>

	<p>Instrumenten:</p> <p>A. Functiewijziging en afwaardering De betreffende percelen verliezen hun planologische functie als landbouwgrond en krijgen de functie natuur. Deze functieverandering gaat gepaard met een vergaande waardevermindering. Net als bij maatregel 2 zal de afwaarderingssystematiek worden toegepast in combinatie met de schadevergoedingssystematiek van het flankerende beleid voor de peilverhoging conform het Veenweideprogramma.</p> <p>B. Inrichting van het gebied Het gaat hier om een transformatie van fosfaatrijke landbouwgrond naar (moeras)natuur en aanpassingen in de infrastructuur om het gebied toegankelijk te houden voor nieuw gebruik.</p> <p>C. Beheer De kosten zijn gebaseerd op de standaard hectareprijs die wordt gehanteerd voor beheertype N05 03 (moerasnatuur), zonder toeslag varen.</p> <p>D. Nota bene: gevolgkosten In de Hegewarren brengt de functiewijziging naar natuur een aantal gevolgkosten met zich mee:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een aantal van de zittende agrarische bedrijven is al verplaatst of uitgekocht. Bij een aantal moet dit nog gebeuren. - De agrarische bedrijfsgebouwen verliezen hun functie als zodanig en moeten worden afgewaardeerd. - De ontwikkeling van moerasnatuur zal ten koste gaan van weidevogelareaal. Dit zal elders gecompenseerd moeten worden. Hiervoor zal een bedrag beschikbaar moeten worden gesteld conform de provinciale rekenmethodiek voor weidevogelcompensatie. <p>Maatregel 4: Inrichten robuust en klimaatbestendig watersysteem</p> <p>Maatregel 4 behelst een aanpassing van het watersysteem binnen de polders met een robuuste en klimaatbestendige inrichting. Deze maatregel heeft een sterke relatie met de maatregelen 1, 2 en 3. Door de verhoging van het waterpeil verliest het watersysteem in de polders een groot deel van de bestaande capaciteit voor waterberging. Daarnaast wordt voorzien in aanvullende waterbergingscapaciteit die nodig is om de gevolgen van klimaatverandering en het voorzien in de aanvullende zoetwatervraag. Verhoging van het waterpeil volgens maatregelen 1, 2 en 3, zonder het voorzien in extra waterberging zal leiden tot een verhoogd risico op wateroverlast.</p> <p>De aanvullende zoetwatervraag kan nog niet nauwkeurig worden bepaald. In de visie FK2050+ is een analyse op hoofdlijnen gemaakt voor het Friese watersysteem van de toekomst. Hierin is ook het vraagstuk van de zoetwaterbeschikbaarheid op langere termijn geagendeerd. Wat dit betekent voor de maatregelen en de bijbehorende ruimtevraag vraagt nog om uitgebreidere analyse.</p>
--	---

Instrumenten:**A. Realisatie extra open water in de polders**

Om het watersysteem aan te kunnen passen zal ruimte nodig zijn. Op basis van ervaringscijfers van Wetterskip Fryslân rekenen wij met een extra ruimteclaim van 1 procent van de totale polderoppervlakte.

	Hectares maatregel 4A
Aldeboarn De Deelen	40
Idzegea	22
Akkrumer Goedland	2
<i>Subtotaal</i>	<i>64</i>

B. Waterhuishoudkundige aanpassingen

Om de peilverhogingen en een meer flexibel (HAKLAM) peilbeheer te kunnen faciliteren zullen er ook technische aanpassingen nodig zijn. Concreet gaat het hierbij om de vervanging of toevoeging van kunstwerken als stuwen, duikers, gemalen, etc.

Maatregel 5: Optimalisatie weidevogelbiotoop

In de gebieden Aldeboarn De Deelen en Idzegea willen we de vernattingsmaatregelen gepaard laten gaan met een aantal op weidevogels gerichte instrumenten. Zowel Aldeboarn De Deelen als Idzegea zijn als het Grutto Aanvalsplangebieden aangewezen van 1000 hectare of meer. Vanuit Aldeboarn De Deelen ligt er een gebiedsofferte om hier per direct concreet mee aan de slag te gaan (zie bijlage). In Idzegea wordt gewerkt aan de concrete invulling. Nota Bene: om dubbelingen te voorkomen zijn beide gebieden bij het maatregelpakket Natuur – weidevogels buiten beschouwing gelaten. Deze maatregel wordt uitgevoerd in combinatie met maatregel 1 (vernating veenweide) en maatregel 4 (inrichten robuust en klimaatbestendig watersysteem). Zonder peilverhoging zal het doelbereik voor een betere weidevogelbiotoop niet worden gerealiseerd. Het niet aanpassen van het watersysteem zal leiden tot een verhoogd risico op wateroverlast en mogelijk onvoldoende beschikbaarheid van water voor de vernatting.

Instrumenten:**A. Inrichtingsmaatregelen**

Het gaat hier om specifieke inrichtingsmaatregelen, zoals het creëren van openheid in het landschap, herstellen van originele structuren met slenken/hogtes/laagtes, creëren van plasdras situaties en minimaliseren van de toegankelijkheid van het gebied voor predatoren.

B. Weidevogelbeheer

Het agrarisch beheer dient gericht te zijn op kruidenrijke grasland weidevogelbiotopen. Standaard worden deze kosten vergoed

	<p>vanuit het ANLb. In de gebiedsofferte van Aldeboarn De Deelen wordt de korte looptijd van de ANLb contracten als majeur knelpunt opgevoerd. De door te voeren wijzigingen in de bedrijfsvoering van de agrariër zijn te ingrijpend om dit eventueel voor slechts enkele jaren te doen. Er zou zekerheid gegeven moeten worden voor minimaal 20 jaar. Vanuit dit oogpunt bedden we in Aldeboarn De Deelen het beheerinstrument voor 20 jaar in. <i>(NB: Bij dit langjarige beheerinstrument gaan we er overigens van uit dat 2024 en 2025 in het teken zullen staan van afstemming, opstellen bedrijfsplannen en voorbereiding ingrepen in het gebied. De langjarige contracten kunnen dan ingezet worden vanaf 2026. In de tussentijd is er de optie het bestaande ANLb beheer uit te breiden met middelen uit het GLB-NSP en uit het Maatregelpakket Natuur – weidevogels.)</i> Behalve de beheervergoedingen is er ook budget nodig voor ondersteuning van agrariërs bij de uitvoering van het beheer. De agrarische collectieven hebben op dit terrein hun meerwaarde bewezen.</p> <p>C. Bedrijfsaanpassingen</p> <p>Deelnemende agrariërs zullen geholpen moeten worden met de aanpassingen die nodig zijn op bedrijfsniveau, zoals aanpassingen in het stalsysteem (bv ombouwen naar potstal met oog op productie van ruige mest) en aanschaf van machines.</p> <p>Maatregel 6: Integraal gebiedsproces</p> <p>De integrale gebiedsprocessen zijn een combinatie van het realiseren van doelstellingen – ‘top down’ – en gebiedsbelangen – ‘bottom up’. Wij zetten ons als provincie ervoor in dat de doelstellingen en middelen per gebied zo helder mogelijk zijn. Een gebiedsproces doorloopt verschillende fases (soms lineair, vaak meer iteratief en met verschillende parallelle sporen): van (voor)verkenning, naar planfase, voorbereidingsfase, uitvoeringsfase en beheerfase. Op basis van onze eigen ervaringen met integrale gebiedsontwikkelingsprojecten en die van de Dienst Landelijk Gebied ramen wij de totale proces-, onderzoeks-, organisatie- en overheadkosten op 15-20 procent. Bij de uitvoering van de gebiedsaanpak willen wij zoveel mogelijk werken met lokale gebiedsorganisaties, zoals gebiedscommissies, waarin de verschillende belangen zijn vertegenwoordigd. Wij zullen als provincie, samen met het waterschap en de gemeenten, de gebiedsprocessen zo goed mogelijk ondersteunen. In nauw overleg met elkaar worden keuzes gemaakt over de inzet van maatregelen en instrumenten.</p> <p><i>Instrumenten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Versterking van de ambtelijke organisatie(s) om gebiedsprocessen te kunnen faciliteren en – waar nodig – aanjagen en inspireren. - Subsidies en/of vergoedingen voor (leden) gebiedscommissies, gebiedscoöperaties e.d. - Inkoop van (specialistische) diensten en ondersteuning.
--	---

Doelbereik (in verhouding tot het gebiedsprogramma)	Zie eerdere omschrijving NPLG doelen.
Onderbouwing	<p>Maatregel 1: Vernatting conform Veenweideprogramma Het tegengaan van veenoxidatie is alleen mogelijk als het grondwaterpeil in het Veenweidegebied gemiddeld omhoog gaat. Het streefpeil van gemiddeld 40 centimeter onder het maaiveld is in het Veenweideprogramma bepaald als optimum met het oog op vier in het programma gestelde hoofddoelen voor 2030: (1) de negatieve effecten van bodemdaling zijn verminderd; (2) de uitstoot van broeikasgassen is met 0,4 megaton CO₂ equivalenten per jaar afgenomen; (3) de landbouw heeft een duurzaam toekomstperspectief; en (4) het watersysteem is robuust en klimaatbestendig ingericht.</p> <p>Maatregel 2: Aanvullende vernatting tot greppelplasdras Wetenschappelijke studies laten zien dat dit met het oog op beperking van de uitstoot van broeikasgassen de meest optimale situatie is. De grondwaterstand is hoog genoeg om de veenoxidatie tot een minimum te beperken en laag genoeg om de vorming van schadelijke broeikasgassen als methaan en lachgas te voorkomen.</p> <p>Maatregel 3: Functieverandering landbouw naar natuur Bij de keuzes ontwerp inrichting en beheer van de nieuw te realiseren moerasnatuur wordt gezocht naar de meest optimale balans tussen een hoge CO₂ opname, hoge biodiversiteit, minimaal beheer (robuuste natuur) en een hoge belevingswaarde.</p> <p>Maatregel 4: Inrichten robuust en klimaatbestendig watersysteem De peilverhogingen t.g.v. maatregelen 1 t/m 3 resulteren in een afname van de bergingscapaciteit binnen de polders. Dit verlies zal binnen de polders zelf moeten worden gecompenseerd. Dit komt bovenop de autonome ontwikkeling van klimaatverandering en de bijkomende uitdaging om te zorgen voor voldoende waterbeschikbaarheid en bergingscapaciteit.</p> <p>Maatregel 5: Optimalisatie weidevogelbiotoop Binnen het FPLG voeren we onder het maatregelpakket Natuur een aantal investeringen op met oog op de versterking van weidevogelkerngebieden. De insteek is daar thematisch. Binnen het maatregelpakket veenweide bedden we de optimalisatie van weidevogelbiotopen integraal in binnen de gebiedenaanpak. We bouwen daarbij voort op de peilverhogingen uit maatregel 1 en 2; deze pakken niet alleen gunstig uit met oog op veenbehoud maar ook voor weidevogels. In de gebiedsofferte Aanvalsplan Grutto voor Aldeboarn De Deelen geven de boeren aan langdurige, doelgerichte beheercontracten nodig te hebben om goed invulling te kunnen geven aan een weidevogelkerngebied in ADD Noord. Er is behoefte om te werken met doelvoorschriften in plaats van de huidige middelvoorschriften. Daarmee ontstaat flexibiliteit om in te spelen op</p>

	<p>bijvoorbeeld weer, vegetatie en de weidevogels. Daarnaast moet de termijn van de beheercontracten omhoog naar 20 jaar om meer zekerheid te kunnen bieden. Zekerheid om als boer te kiezen voor afwaardering van gronden voor de invulling van de weidevogelkern. 12 jaar is daarbij onvoldoende toereikend om ook de bank mee te krijgen in de verandering van het bedrijfssysteem.</p> <p>Maatregel 6: Integraal gebiedsproces</p> <p>In het veenweidegebied speelt veel. Ook zaken die niet onder de doelen van dit programma vallen, maar waar wel winst te boeken is door acties en middelen (geld) te combineren met acties voortkomend uit het Veenweideprogramma. Door het organiseren van integrale processen op gebiedsniveau zijn we in staat de koppelkansen tussen verschillende doelen te benoemen, om zo tot situaties te komen waar 1 plus 1 meer dan 2 is en ervoor te zorgen dat zaken in één keer integraal worden aangepakt, in plaats van keer op keer terug te komen.</p>
--	--

Besluitvorming en daarbij betrokken partijen

<p>Beschrijving partijen, rollen en verantwoordelijkheden</p>	<p>In 2021 hebben de samenwerkende partijen in het Bestjoerlik Oerlis Feangreide in een samenwerkingsdocument afspraken gemaakt over de wijze van samenwerking. Daarin zijn ook rollen en verantwoordelijkheden vastgelegd.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Provincie Fryslân</u> is vanuit het Klimaatakkoord verantwoordelijk voor de regie en daarmee ook voor de opgaven van het Veenweidegebied; • <u>Wetterskip Fryslân</u> is verantwoordelijk voor waterbeheer en taken op basis van de Waterwet. • De zeven Friese <u>veenweidegemeenten</u> (De Fryske Marren, Súdwest Fryslân, Weststellingwerf, Opsterland, Smallingerland, Heerenveen en Leeuwarden) vervullen een belangrijke rol op het vlak van ruimtelijke ordening en een algemene maatschappelijke rol als eerste overheid. • Zeven <u>landbouwpartijen</u> (LTO Noord, Het Friesch Grondbezit, Kollektivenberied Fryslân, Agrarische Jongeren Friesland, Nederlandse Melkveehouders Vakbond, Feriening Biologyske Boeren Fryslân en Federatie Polderbelangen Friesland) zetten zich als vertegenwoordigende partijen actief in voor het beperken van bodemdaling en de uitstoot van CO2 in combinatie met een blijvend perspectief voor de landbouw. • Zes <u>natuur- en milieuorganisaties</u> (Friese Milieufederatie, It Fryske Gea, Staatsbosbeheer Fryslân, Landschapsbeheer Fryslân, Natuurmonumenten Fryslân en Bond van Friese Vogelwachten) zetten zich actief in om de transformatie in het landelijk gebied ten aanzien van landbouw en water te ondersteunen. • Last but not least, het zijn de lokale gebiedsorganisaties – zoals gebiedscommissies Aldeboarn De Deelen en Idzegea en gebiedscoöperatie Akkrumer Goedland – die een sleutelrol vervullen bij het van onderop tot stand brengen van de plannen en bij de uitvoering hiervan.
<p>Afgeronde procedures en besluitvorming</p>	<p><u>Afgeronde procedures</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • In 2015 is de Veenweidevisie vastgesteld door provinciale staten van Fryslân en het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân. • Vervolgens is in mei 2021 het Veenweideprogramma 2021-2030 vastgesteld door provinciale staten van Fryslân en het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân en later dat jaar door zeven Friese gemeenteraden. Het Veenweideprogramma betreft een actualisatie van de Veenweidevisie 2015. Na de inwerkingtreding van de Omgevingswet zal het Veenweideprogramma dienst gaan doen als Omgevingsprogramma in de zin van artikel 3.4 en 3.5 van die

	<p>wet. Het programma geeft invulling aan de ambitie en doelen voor het veenweidegebied in de provinciale Omgevingsvisie.</p> <p><u>Volgende procedurestappen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor het treffen van de maatregelen 1, 2 en 3 is het nodig om nieuwe peilbesluiten vast te stellen. Op basis van een toekomstbeeld voor de droogleggingen in de gebieden waar we voorstellen de maatregelen te treffen, is het van belang dit vast te leggen in peilbesluiten. Dit is een bevoegdheid van Wetterskip Fryslân. • Het peilbesluit is het sluitstuk van een gebiedsproces. Voordat een peilbesluit genomen kan worden, moet een toekomstbeeld voor de drooglegging in een gebied worden gemaakt. Op basis van dit toekomstbeeld wordt met behulp van het flankerend beleid de compensatie bepaald en worden op vrijwillige basis afspraken gemaakt met de eigenaren-gebruikers en eigenaren-verpachters in het gebied. Deze afspraken worden vastgelegd in private overeenkomsten met de individuele eigenaren. Na het sluiten van deze overeenkomsten kan een nieuw peilbesluit worden genomen. • Voor maatregel 3 is ook sprake van een functieverandering. Dit vraagt aanpassing van de huidige bestemming via een omgevingsplan. • Voor maatregelen 3, 4 en 5 moet voor datgene wat gaat over inrichting en aanpassing van het watersysteem of andere fysieke ingrepen een omgevingsvergunning en/of een watervergunning worden aangevraagd.
<p>Participatie en betrokkenheid democratische vertegenwoordigingen</p>	<p><u>Participatie op het niveau van het hele Friese veenweidegebied</u></p> <p>In 2015 is de Veenweidevisie vastgesteld door zowel provinciale staten van Fryslân als het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân. In de jaren daarop is in het veenweidegebied een nog veel bredere vorm van netwerksamenwerking ontstaan waarbij het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (vertaald: Bestuurlijk Overleg Veenweide, afgekort BOF) het centrale coördinatiepunt is. Dit BOF zorgt voor de bestuurlijke afstemming en aansturing. In het BOF zijn niet alleen provincie, waterschap en gemeenten als verantwoordelijke overheidslagen vertegenwoordigd, maar ook de verschillende belangen zoals landbouw, natuur en milieu, landschap, cultuurhistorie en recreatie. Het BOF geeft, binnen een afgesproken mandaat en ieder vanuit zijn eigen bestuurlijke verantwoordelijkheid, sturing aan keuzes en aan de uitvoering van dit programma.</p> <p>Het BOF heeft sinds 2016 een belangrijke rol in de samenwerking en participatie binnen Fryslân en houdt deze rol de komende uitvoeringsperiode. Dit geldt dus ook voor de participatie bij de realisatie van het maatregelpakket. De rol van het BOF richt zich op een drietal aspecten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Overleg: het komen tot overeenstemming over maatregelen die van belang zijn voor de toekomst van het Veenweidegebied.

2. Uitvoering: het monitoren van de uitvoering van de maatregelen van het Veenweideprogramma door de programmaorganisatie en de gebiedscommissies.
3. Advies: het adviseren van de betrokken overheden over beleid, maatregelen en instrumenten die van belang zijn voor de toekomst voor het Veenweidegebied.

Naast de continue participatie met gebiedspartijen via het spoor van het BOF heeft er een breed democratisch en algemeen participatieproces plaats gevonden bij de totstandkoming van het Veenweideprogramma 2021-2030. In november 2020 hebben Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân en het Dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân het ontwerp van dit programma vastgesteld en vrijgegeven voor inspraak. Vervolgens is eenieder de gelegenheid geboden een zienswijze in te dienen. Tijdens de inspraakperiode zijn drie webinars gehouden om eenieder te informeren over het programma. Voor zover het kon zijn er fysieke bijeenkomsten geweest met betrokkenen uit de kansrijke gebieden. Waar dit niet kon is dit digitaal gebeurd. Tijdens de inspraakperiode zijn 243 zienswijzen ingediend. In een reactienota zijn deze zienswijzen zorgvuldig samengevat en voorzien van een reactie. Het Veenweideprogramma 2021-2030 is in mei 2021 vastgesteld door provinciale staten van Fryslân en het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân. Later dat jaar hebben ook zeven Friese gemeenteraden het Veenweideprogramma 2021-2030 vastgesteld.

Aldeboarn De Deelen, Idzegea en Akkrumer Goedland: initiatieven vanuit de lokale Mienskip

In zowel Aldeboarn De Deelen, Idzegea, als Akkrumer Goedland was het niet de overheid die het initiatief nam voor het gebiedsproces, maar het gebied zelf.

- Het gebiedsproces in Aldeboarn De Deelen is eind 2016 op initiatief van Stichting Beekdallandschap Koningsdiep - de Nije Boarn en Gebiedscoöperatie It Lege Midden gestart. Daarbij is van meet af aan integraal en gebiedsgericht gewerkt. Kennis en ervaring van de boeren en alle vragen die ze m.b.t. de opgaven en het gebiedsproces hebben, worden serieus opgepakt en vormen aanleiding voor onderzoek, pilots, meten, rekenen, informeren en adviseren. Boeren zitten in/aan alle belangrijke teams/tafels. De burgers zorgen voor de nodige verbreding: qua kennis, blik en ambitie. Samen met experts, (natuur)organisaties en overheden is verkend wat wensen en kansen zijn voor het gebied. Het gebiedsproces staat o.l.v. de Gebiedscommissie ADD, geïnstalleerd door Gedeputeerde Staten. In deze commissie, onder onafhankelijk voorzitterschap, zitten geen belangenorganisaties maar mensen/partijen met wortels/belangen in de streek.
- In Idzegea lag het initiatief voor de start van een gebiedsproces bij een groep boeren die al lange tijd nadenken over een toekomstbestendige inrichting van hun gebied. Als eerste stap

	<p>is een klankbordgroep opgericht en een onderzoek gedaan naar de gevolgen van peilverhoging voor de landbouw in het gebied. Vervolgens is in keukentafelgesprekken met alle 55 boeren in het gebied individueel verkennen gesproken over ieders visie en toekomstplannen. Op basis van de gesprekken wordt nu – samen met het gebied – een integraal gebiedsplan gemaakt. Hiervoor wordt – net als in Aldeboarn De Deelen – een gebiedscommissie geïnstalleerd die zal werken in opdracht van Gedeputeerde Staten.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Akkrumer Goedland is in 2021 gestart op initiatief van een groep agrariërs en ondernemers uit Akkrum en omgeving. De initiatiefnemers en stakeholders zien het “coöperatieve landgoedbedrijf” als een potentieel kansrijk perspectief om toekomstbestendig in de Friese veenweide te kunnen blijven ondernemen en tegelijkertijd de levenskwaliteit in het dorp Akkrum merkbaar te vergroten. Doelstelling van Akkrumer Goedland is om de praktische toepasbaarheid van het concept ‘real life’ te verkennen in de omgeving van het dorp Akkrum. Zie www.akkrumergoedland.nl voor meer informatie. <p><u>Co-creatieproces Hegewarren</u></p> <p>In polder Hegewarren komen heel veel maatschappelijke opgaves samen. Vanuit de overheid was er daarom veel urgentie om een gebiedsproces te starten. Dit is vervolgens gebeurd in een co-creatieproces met de direct belanghebbenden uit de omgeving. Er werd een ‘co-creatieteam’ gevormd, dat bestond uit 17 vertegenwoordigers die verschillende thema's belichtten (denk aan landbouw, economie, natuur en recreatie) in de vorm van bewoners (ondernemers en recreanten), burens (bv. dorpsbelangen en het nationaal park De Alde Feanen) en organisaties met overstijgende belangen (bv. natuur en watersport). Het co-creatie team heeft in 2021 twee varianten aangeboden aan de betrokken overheden (provincie, waterschap en gemeente), waarna deze een keuze gemaakt hebben. In de komende fase worde het plan en de financiële haalbaarheid ervan verder uitgewerkt. Voor het vervolg wordt een werkwijze in lijn met de co-creatieve aanpak voortgezet. Zie www.toekomsthegewarten.fr1 voor meer informatie.</p>
--	---

Financiën en risico's

Onderbouwing overheidsbijdrage	<p>Een rijksbijdrage vanuit het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur voor dit maatregelpakket is noodzakelijk, omdat voor deze maatregelen onvoldoende budget beschikbaar is vanuit andere provinciale, regionale, Europese en- of rijksmiddelen/programma's.</p> <p>Tegenover een totale kostenraming van € 240 miljoen (zie onderstaande kostenraming) staat op dit moment een beschikbaar dekkingsbudget van € 100 miljoen (zie dekkingsvoorstel). Zo lang het ons ontbreekt aan voldoende financiële middelen zijn wij niet in staat om de beoogde plannen en de bijbehorende maatregelen daadwerkelijk uit te voeren. Dit geldt zowel op het niveau van het hele veenweide maatregelpakket, als op het niveau van alle specifiek genoemde deelgebieden, als op het niveau van alle specifiek genoemde maatregelen en bijbehorende instrumenten. In geen geval zal er derhalve sprake zijn van een dubbeling in de beoogde financiering.</p>
Kostenraming	<p><u>90 miljoen</u>: vernatting conform Veenweideprogramma <u>15 miljoen</u>: Aanvullende vernatting tot greppelplastras <u>50 miljoen</u>: Functieverandering landbouw naar natuur <u>10 miljoen</u>: Inrichting robuust en klimaatbestendig watersysteem <u>35 miljoen</u>: Optimalisatie weidevogelbiotoop <u>20 miljoen</u>: Integraal gebiedsproces <u>20 miljoen</u>: Geografische uitbreiding maatregelpakket naar andere veenweidegebieden Kosten totaal: 240 miljoen</p>
Dekkingsvoorstel	<p><u>140 miljoen</u>: Transitiefonds Landelijk Gebied <u>25 miljoen</u>: Provincie Fryslân (budget veenweide en pachttopbrengsten Hegewarren) <u>15 miljoen</u>: Wetterskip Fryslân (budget veenweide en realisatiebudget boezemwater) <u>0,5 miljoen</u>: Friese veenweidegemeenten (budget veenweide) <u>22 miljoen</u>: Rijksbijdrage Impulsgelden Veenweide voor Aldeboarn De Deelen en Hegewarren <u>22 miljoen</u>: Bijdrage vanuit Versnellingsagenda 2022-2023 voor Aldeboarn De Deelen <u>5 miljoen</u>: Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (bijdrage voor Aldeboarn De Deelen) <u>3 miljoen</u>: Gebiedsgerichte aanpak stikstof (bijdrage voor natuurrealisatie in de Hegewarren) <u>3 miljoen</u>: Klimaatvelop 2019 (bijdrage voor Aldeboarn De Deelen) <u>2 miljoen</u>: Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw Noord-Nederland (programmaonderdeel Veenweide) <u>2 miljoen</u>: GLB-subsidies voor waterinfiltratieprojecten in Aldeboarn De Deelen en Akkrumer Goedland <u>0,5 miljoen</u>: Erfgoeddeal (ministerie OCW) voor herstel greppelland in ADD Totaal financiële middelen: 240 miljoen</p>

	<i>Bovengenoemde reeds beschikbare middelen resulteren niet in dubbelingen in de opgenomen beoogde financiering van het veenweideprogramma.</i>
Verhouding tot indicatief budget voor realisatie van het gehele gebiedsprogramma (totaal maatregelpakketten)	De provincie Fryslân heeft uit het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur een indicatief budget van 2,5 miljard meegekregen. De verhouding tussen dit maatregelpakket (140 miljoen) en het indicatieve budget komt hiermee op 6 %.
Risico's en beheersmaatregelen	<p>Draagvlak: Agrariërs/grondeigenaren willen niet meewerken aan maatregelen.</p> <p>Het moge duidelijk zijn dat er 'transitiepijn' wordt gevoeld bij de aanpak van de opgaves in het landelijk gebied. Voorstellen voor maatregelen kunnen vrijwel structureel rekenen op hevige protestgeluiden vanuit grotere of kleinere groeperingen binnen de landbouw. Het is in deze context dat wij het voorgestelde maatregelpakket uitvoeringsgereed en uitgevoerd moeten zien te krijgen. Toch zijn wij ervan overtuigd dat dit gaat lukken. In de gebieden werken we al meerdere jaren intensief samen met boeren en andere initiatiefnemers en stakeholders. Deze contacten geven ons het volste vertrouwen dat de mensen in de gebieden werkelijk klaar zijn om vervolgstappen te zetten en mee te helpen met de uitvoering van het maatregelpakket.</p> <p>Algemeen risico: We moeten in Nederland het wiel nog uitvinden terwijl het tijd is voor actie.</p> <p>Tot op heden merken we dat in de tijd dat we bezig zijn in de gebieden er sprake is van steeds wijzigende opgaven en spelregels. Het is essentieel dat er duidelijkheid komt. Dat is voor de betrokkenen in de gebieden, waaronder de boeren, broodnodig en voor het (ontwerp)proces. Zonder duidelijkheid krijgen we de stip niet op de horizon en is de koers moeilijk te bepalen. Tegelijkertijd kan de duidelijkheid ook nog niet gegeven worden, omdat de kennis en ervaring om die duidelijkheid op te baseren juist uit de gebieden moet komen. De enige beheersmaatregel kan dan ook zijn het volop (blijven) ondersteunen en volgen van gebieden die voorop lopen in de transitie, zoals de vier 'koplopergebieden'.</p> <p>Technisch risico: Het gaat ons helemaal niet lukken om de peilen op streefpeil te krijgen.</p> <p>Ook na vaststelling van hogere peilen in de veenweidepolders is het nog maar de vraag of deze peilen in de praktijk wel altijd en overal zullen worden gehaald. Er is nog geen bewezen 'state of the art' aanpak om het veen daadwerkelijk voldoende nat te kunnen houden om veenoxidatie te voorkomen. Met name in langdurig droge periodes zien we uitzakkende grondwaterstanden. Om dit risico te beheersen zal blijvend geïnvesteerd moeten worden in kennis- en monitoringsprogramma's met samenwerking tussen kennispartijen, overheden en boeren en andere gebiedspartijen.</p>

Aanpak met planning en mijlpalen

<p>Planning met mijlpalen en afronding</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voor het opzetten van het peil moet de compensatiesystematiek die wordt ontwikkeld in Fryslân vanuit het Veenweideprogramma 2021-2030, het flankerend beleid, gereed zijn. De systematiek is nog in ontwikkeling en naar verwachting eind 2023 gereed voor besluitvorming. • Vervolgens moet de systematiek ter besluitvorming worden voorgelegd en vervolgens genotificeerd worden bij de Europese Commissie. Dit proces gaat naar verwachting een jaar in beslag nemen. Eind 2024 is de systematiek dan gereed om toe te passen in het realiseren van de voorgestelde maatregelen. • Parallel aan de ontwikkeling en het gereed krijgen van het flankerend beleid is het van belang de concrete verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen voor te bereiden. Dit is een proces samen met het gebied waarbij we kijken welke mogelijkheden er zijn om maatregelen te combineren en nieuwe kansen toe te voegen als onderdeel van de integrale aanpak. Dit kost tijd en vraagt zorgvuldigheid, maar is cruciaal om tot uitvoering te kunnen komen. We streven er naar om met het gebied deze plannen in 2024 verder uit te werken. • Waar kansen voorbij komen om al no-regretmaatregelen te treffen, doen we dat en worden direct vanaf 2024 parallel aan de voorbereiding van de plannen al onderdelen uitgevoerd. Hierbij valt te denken aan inrichtingsmaatregelen in het watersysteem waar nu knelpunten zitten die moeten worden opgelost en niet hoeven te wachten op een integraal plan. • Wanneer eind 2024 het flankerend beleid gereed is en de plannen zijn uitgewerkt, is het van belang op basis van de plannen en de bepaalde compensatie (middels het flankerend beleid) individuele overeenkomsten aan te gaan met de grondeigenaren die onderdeel zijn van het gebied waar een maatregel getroffen gaat worden. • Vervolgens kan een nieuw peilbesluit in voorbereiding worden genomen. De procedure hiervoor zal in 2025 worden doorlopen en de stap zijn naar uitvoering.
<p>Gesteld staan voor realisatie</p>	<p>Voor de uitvoering van de Veenweidevisie is in 2015 een programmaorganisatie opgezet waarin provinciale, waterschaps- en gemeentelijke medewerkers samenwerken en ook de landbouw- en natuurorganisaties zijn vertegenwoordigd. Omdat bij de vaststelling van het Veenweideprogramma in 2021 de focus meer kwam te liggen op uitvoering, is geïnvesteerd in het vastleggen van goede samenwerkingsafspraken met een heldere governance. Deze zijn vastgelegd in een samenwerkingsplan. Onderstaand volgt – eerst schematisch en vervolgens in tekst – een korte samenvatting van de belangrijkste samenwerkingsafspraken, die tevens van belang zijn met oog op de realisatie van het maatregelpakket in de komende jaren.</p>

